

DESC (съкратено от английски език „Демократичното образование в училище“) е европейски проект, финансиран по програма Еразъм+ (Дейност К2 – Сътрудничество за иновации и споделяне на добри практики). Проектът има за цел да насърчи използването на демократичния образователен подход като начин за насърчаване на житейски и граждански умения и компетентности в европейските училища.

DESC стана възможен благодарение на сътрудничеството на 10 партньора от 5 държави, включително демократични училища, държавни училища, мрежи от организации и университети. Това са: GO! Scholengroep и Omnimundo (Белгия) и QUEST (Качествено образование в Европа за устойчива социална трансформация) Leiutajate Külakool и Varstu School (Естония), ОУ "Н.Й.Вапцаров" Селановци и Общността за демократично образование (България), Istituto Comprensivo Carducci di Busca, Albergo della Туция (Италия) и Университет Ла Лагуна (Испания).

За постигането на целта, проектът е разделен на четири основни дейности: Д1 Изследователски доклад; Д2 Обучение на учители; Д3 Създаване на образователна ПЛАТФОРМА; Д4 Насоки и препоръки.

Това ръководство отговаря на Дейност 4.1.. На всички партньорските институции бяха направени интервюта с въпроси за националната образователна политика и представата за демократично образование. На база на качествения анализ на отговорите се направи обобщение. Като се има предвид различните гледни точки и вложените усилия, този доклад улавя разнообразието около двете теми и дава насоки, насочени към улесняване на социално-икономическия модел в европейските училища.

Автори

Мария Инмакулада Фернандес Естебан
Ана Луиза Санабрия Меса
Сесилия Вероника Бесера Брито
Анабел Бетенкур Агилар
Сара Гонсалес Перес
Айноа Ескрибано Миралес

Авторството позволява преводи, зачитащи съдържанието.
Авторите не носят отговорност за преводите на други партньори.

Изображенията, включени в този документ, са генерирани чрез изкуствен интелект.

Сътрудници

Go! Scholengroep Brussel (Belgium)

- Енрике Хука

Omnimundo Basisschool (Белгия)

- Кени Вранкен

QUEST (Качествено образование в Европа за устойчива социална трансформация)

- Мартина Паоне

IC Carducci Busca Sn Италия

- Давиде Антонио Мартини

- Надя Торино

- Грация Ловера

Университет де Ла Лагуна

- Талия Кристина Морило Лесме

Общност за демократично образование (България)

- Маги Благоева

ОУ Никола Вапцаров

- Ивалина Русинова

Алберо дела Тусия. Associazione culturale "io vivo dentro di me" (Италия)

- Матео Стърлезе

- Валерия Минчоне

Училище Varstu (Естония)

- Кади Маар

- Еле Раха

Leiutajate Külakool

- Хендрик Нур.

1. Определение за демократично образование.

Демократично образование в Европейския съюз

Разлики между участващите страни

2. Препоръки за политики в макроконтекста

Разбирането на демократичното образование във всяка страна

Създаване на насоки за политически действия в краткосрочен, средносрочен и дългосрочен план

Настърчаване на социални изследвания и образователни иновации в контекста на демократичното образование

Възможност за обмяна на различни практики между участващите институции.

Оценка на предприетите мерки и устойчивост на предложението.

3. Политически препоръки към контекста

Политически последици за демократичното образование на регионално и национално ниво

Осигуряване на ресурси и инфраструктура за развитие на демократично образование

Обучение на учители по демократично образование

Демократични принципи в организацията на училищата

Демократични принципи в стратегиите на образователната политика

4. Инструмент за анализ на отражението на демократичното образование върху аспектите на образователните политики.

Инструмент за отразяване на демократичното образование върху елементите на образователната политика

Определение за демократично образование

Няма едно единствено разбиране относно определението за демократично образование, тъй като всяко от училищата и образователните общности, които се определят като демократични, имат свой собствен начин на тълкуване и използване на някои от основните идеи и принципи на демократичното образование. Общото между тях е, че са училища и образователните общности, в които демократичното образование е основен философски и педагогически метод.

В Европа имат опит с демократични училища от векове и всяка година се появяват малки, частни, демократични училища, вероятно считани за социално и икономически елитни. Тези училища са новатори, „пионери на възможностите“, както ги определя Дери Ханам (2020). Малки, частни училища в общността, които въпреки големия успех по отношение на грижата и благоденствието на децата, са склонни да останат изолирани и не успяват да достигнат до по-голямата част от обществото. Те често са в периферията на държавната образователна система, нямат държавни субсидии и правна рамка, която да ги признае, но се стремят да бъдат приобщаващи и достъпни.

Резолюцията от XIII Международна конференция за демократично образование, която се проведе в Берлин през 2005 г., прие принципите на правата на учащите, обобщени в две части:

- те могат да вземат свои собствени решения относно ученето и всички други области на ежедневието. По-специално, те могат индивидуално да определят какво да правят, кога, къде, как и с кого, стига техните решения да не нарушават свободата на другите да правят същото.

- имат равна дума при вземането на решения за това как да се управляват техните организации, по-специално техните училища, и какви правила и санкции, ако има такива, са необходими. (EUDEC, 2024)

На база тези предпоставки, през 2021 г. група професионалисти, изследователи и ентузиастични учители решиха да изготвят проект с амбицията за разпространение на демократично образование в държавните училища: Проект DESC (Демократично образование в училище).

Характеристики:

1. То насърчава самонасочващото се учене, доколкото ученето не трябва да бъде стандартизирано от учебна програма или стратегия, която децата не са избрали.

2. Обучението се основава на свободната игра като методология на преподаване, която осигурява необходимата основа за независимо изследване.
3. Различната възрастова среда позволява разширяване на формалното и неформалното учене, насърчаване на автономията при най-малките деца и учене да се грижат за по-големите.
4. Околната среда като фактор в развитието на децата е основна.
5. Възрастните са ментори и фасилитатори, наречени придружители.
6. Събранията като дейност, в която се насърчава разрешаването на конфликти и вземането на решения и в която деца и възрастни участват в еднаква степен.
7. Хуманистичен подход. Децата се разглеждат като уникални, компетентни личности, надарени с любопитството и мотивацията, необходими да бъдат себе си.
8. Човешката природа е естествено добронамерена и децата имат способността, освен да са любопитни и мотивирани, да бъдат и човеколюбиви.
9. Училището като отворена система. Установява се целенасочено сътрудничество между училищата и техните по-широки общности.

1.1. Демократичното образование в Европейския съюз

Европейската комисия съветва страните членки да проведат образователни реформи, за да обединят основните цели на образованието: Развитие на широка база от знания, подготовка за пазара на труда, подготовка за живот като активни граждани и личностно развитие.

За да могат образователните системи на държавите-членки да приведат в съответствие или да отговорят на развитието на уменията на 21-ви век, необходимо е учащите да станат активни и пълноценни личности, ЕС прие през май 2018 г. Препоръката относно осемте ключови компетентности за учене през целия живот, която актуализира Препоръката от 2006 г. , отчитайки изискванията на света, в който живеем днес, и предоставя насоки и примери за добри практики. Актуализираната препоръка дефинира осем ключови компетентности за учене през целия живот: грамотност, чужди езици, математическа и дигитална компетентност и компетентност в областта на науката, технологиите и инженерството и гражданско образование, предприемачество и културно съзнание и изразяване.

1.2 Различия между участващите страни

Политиката на всяка страна и нейната демократична траектория обуславят до известна степен аспектите на степента на икономическа и образователна автономия, обучението на учителите и участието на ученици и родители в образователната общност.

Страни като България, които претърпяха преди малко повече от тридесет години политически преход към модела на парламентарна демокрация, включват образователна система, която има малко промени през последните години. В този смисъл основният педагогическият метод е традиционният и класически, без автономия по отношение на учебната програма, но с автономия на използваните ресурси, което води до спад в управлението на образователните центрове, без представителство на ученика и на семейството. Тяхното участие е ограничено до подпомагане на училището чрез Родителския съвет, без този съвет да е задължителен във всички училища. Любопитен факт обаче е, че началното образование се ръководи от постигането на 8 ключови компетентности, сред които дигиталната компетентност не е включена.

В Белгия откриваме образователна система, базирана на 9 компетенции в началното образование и въпреки че всеки регион има своите особености, образователната система се основава на включване, участие, оценка (вътрешна и външна) и участието на семействата и учителите във вземането на решения в областта на училищното управление и учебната програма.

Италианската образователна реформа от 2015 г. се характеризира с увеличаване на степента на автономия на училищата, така че всяко училище да има инициативата при вземането на решения относно съдържанието на учебната програма. Образователната общност се състои от учители, ученици, родители, училищна и местна власт. Приема се като основна концепция, препоръчана от ЕС.

Естония е в процес на реформа в образованието и в началото на тази година бяха публикувани постановления за различните етапи. Учебната програма се основава на европейската компетентностна рамка, въпреки че не включва компетентности като многоезичие и предприемачество.

2. Препоръки за политики в макро контекста

2.1. Смишълът на демократичното образование със всяка страна.

Демократичното образование трябва да се дефинира и разбира в контекста на страната, в която то трябва да бъде прилагано. Правителствата трябва да разбират демократичното образование като незаменим елемент за едно общество, което е съгласувано с неговия подход. Имайки предвид важността на демократичното образование и в зависимост от историческия контекст на всяка страна и нейните закони, основните стълбове на демократичните принципи на образованието може вече да са изпълнени от механизмите за идентичност, насърчавани и постигнати в даден контекст. Посоката на укрепване на публичното и отворено образование за всички вече е широко разпространен демократичен принцип в много страни и видима реалност на демократичните принципи в национален контекст.

Политиката на сравнение, обаче показва различия в действията към демократично образование в различните страни, така че в други контексти, от друга страна, трябва да продължат да се полагат усилия за заздравяване на тези демократични принципи в самата училищна образователна система.

Въпреки възможните различия между страните към предприемане на демократични действия, тяхното значение и консолидация трябва да продължат да се поддържат. Консолидирането на тези демократични усилия и тяхната приемственост трябва да се обмисли във всяка страна, като се осигурят начини за тяхното задълбочаване, разширяване и укрепване, като се вземат предвид техните особености, културните, социални и педагогически тенденции на различните образователни системи.

2.2. Създаване на насоки за политически действия в краткосрочен, средносрочен и дългосрочен план

В страните, където демократичното образование не е достатъчно добре установен принцип, е необходимо да се обмислят дълбоки реформи и промени в учебните програми, които укрепват или се връщат към обществените, безплатни и всеобхватни принципи на демократичното образование.

В този смисъл самата цел, както и общите цели на училищната система в различните й етапи трябва да благоприятстват демократичното образование, наслагвайки развитието на компетентности, педагогически модели и образователни подходи към образованието в етично-демократични принципи. Модалност. Начинът на участие и оценка трябва да бъде съгласуван с тези педагогически подходи към разбирането на образованието и неговите многобройни учебни елементи за демократично образование.

Установяването на мерки за демократично образование засяга материализирането на конкретни и планирани действия, които защитават демократичните принципи или ги подобряват на различни стратегически нива в краткосрочен, средносрочен или дългосрочен план от най-ранните етапи до най-напредналите възрасти на образователната система.

2.3. Насърчаване на социални изследвания и образователни иновации в контекста на демократичното образование

Демократичното образование, дори в контекст, в който вече се разбира и прилага, трябва да се изучава и то в дълбочина. От една страна, за да можем да забележим важността му и да обърнем посоката, когато демократичните принципи в образованието може да бъдат изоставени или колебливи, като се уверим, че демократичните принципи продължават да бъдат принцип за защита поради образователния и социалния принос и последици те предлагат за демократично гражданство. От друга страна, продължаването на задълбочаването на демократичното образование чрез социални изследвания и усилията за образователни иновации в тази област прави възможно постигането му и реалното въздействие на тези изследователски и иновационни проекти в различни контексти и в интегралното развитие на хората.

Неяснотата на термина „демократично образование“ трябва да бъде вписано в контекста на всяка страна и разграничено в конкретните действия, които всяка една трябва да предприеме. Провеждането на изследвания насочени към демократичното образование и иновациите в образованието, дава възможност за продължаване на диалога, търсене на съдействие и въздействие върху общността, която те изследват, и разглеждането на

резултатите от тези изследвания, с цел създаване на една демократична общност, ангажирана и отговорна за собствените си постижения.

2.4. Споделяне на добри практики от участващите страни

Демократичното образование, макар и двусмислено в своето разбиране и дефиниция, изисква непрекъснати действия и желание за развитие. В този смисъл се изисква подкрепа и трябва да бъде приоритетна задача на политици, правителствени органи, образователните мрежи от учители и училища, общности и семейства. Участниците трябва да укрепват демократичните ценности в общността, за да развият цялостното образование на всички, принадлежащи към една и съща държава, общност, автономия или регион.

Демократичното образование трябва да е насочено към всички хора, като подкрепя и улеснява напредъка на хората, които имат най-голяма нужда от помощ, и в същото време може да прехвърля и разширява своите образователни и социални подходи и стратегии за създаване и прилагане на различни демократични инициативи за здрава култура, способна да (повторно) се учи от собствения си прогрес.

2.5. Оценка на предприетите мерки и устойчивост на предложението

Предприетите мерки за демократично образование трябва да бъдат преразгледани и оценени с цел да се изследват политическите действия, които изискват актуализиране или промяна. Трябва да се обърне внимание на положените усилия към този момент.

За да се извърши тази оценка, е необходимо да се извлекат показатели във всяка страна, които, въз основа на дефинирането на този подход в националната политическа стратегия, имат достатъчно покритие и показват способността, приложимостта и реализацията на демократичните принципи в сегашните образователни системи.

Материализирането и реализирането на тези индикатори трябва да бъде придружено от начини за измерване и събиране на достатъчно емпирични доказателства, които да ни позволят да видим съответствие или несъответствие с определението. Действията след тези оценки трябва да начертаят пътища за продължаване на плановете за действие за подобряване на демократичното образование, неговата приложимост и възможност за прехвърляне в други и нови контексти. С други думи, необходимо е да се създадат механизми за измерване на последиците от тези действия по отношение на социално и обществено въздействие, базирани на солидни данни, с които да се проверяват очакваните и постигнати резултати.

3. Политически насоки към микроконтекста

3.1. Политически насоки за демократичното образование на регионално и централно ниво

Демократичното образование изисква тясно сътрудничество между правителства, организации, общности, семейства и ученици, за да може вземането на решения да устои на времето и различните обществени групи. Това политическо участие не трябва да се ограничава до намерения за развитие на демократични ценности, а изисква ангажираност и реални действия, които имат ефект върху демократичната култура от националното законодателство до най-леките и субективни практики на образователната система.

3.2. Осигуряване на ресурси и инфраструктура за развитие на демократично образование

Едно от основните неща, които трябва да бъдат предприети, е необходимото финансиране на институции, които насърчават изследователски и иновационни проекти, прилагането на практики, което ще им позволи да поддържат публично, ясно, етично и демократично качествено образование за и от общество.

По същия начин, за да се улесни възможността за оповестяване на резултатите, трябва да се насърчава прилагането на мерки за създаване на помощни материали, аналогови и цифрови инструменти. Целта е да се насърчи цифровата грамотност на обществото и да се обяви мярка за различия между поколенията или пола.

3.3. Обучение на учители по демократично образование

Демократичното образование трябва да присъства в програмата за обучение на всички предложения за начална квалификация на педагогическите специалисти. Първоначалното, постоянното и продължително обучение по демократични ценности ще даде възможност за по-добро и задълбочено обучение на учителите, за споделеност във вземането на решения, сътрудничество и споделяне на демократични образователни практики. Това от своя страна ще доведе до промяна в гражданските компетенции на самите ученици.

3.4. Демократични принципи в организацията на училищата

В училищата е важно да се насърчи необходимостта от сътрудничество и споделяне на практики отнасящи се до демократично образование. Училищните организации трябва да могат да създават и споделят опит сред собствения си педагогически специалисти. В същото време трябва да създава и генерира мрежи за комуникация и сътрудничество с училища и организации, споделящи същите тези принципи, и да може да създава силни организации за укрепване на взаимоотношенията между тях.

3.5. Демократични принципи в образователната практика.

Като се има предвид училищния контекст, сред мерките за действие е и ролята на семействата като основа за цялостното развитие на учениците и за тяхното участие в обучението; от друга страна, включването и участието на общността извън училището, също е от значение.

Демократичното образование трябва да създаде механизми и ресурси, в които да се стимулира участието на учениците, тяхното изразяване на мнение и вземане на съвместни решения с образователните професионалисти.

4. Инструмент за анализ на демократично образование върху аспектите на образователните политики.

Факторите на образователната политика са от значение не само защото определят образователния модел и структурата на училищната система, но и защото осигуряват рамката, от която се установяват стратегии за проектиране и интегриране на процеси на промяна и иновации в образованието.

Следователно идентифицирането на факторите на образователната политика, които характеризират образователните системи на държавните училища, позволява, от една страна, да се определят стратегиите, които могат да улеснят прехвърлянето на иновативния образователен опит на демократичните училища, но също така е много полезно да се установи кои са общите елементи с образователните модели на общественото образование, а също и от кои елементи и/или структури може да се започне, за да се постигне признаването на демократични училища в системата на държавните училища.

Най-последователната стратегия е да се разработи и проектира иновативен проект, базиран на образователния модел на демократичните училища, и да се представи в различните публични образователни институции, както в макрополитическите институции на министерствата и отделите на образованието, така и в политически институции, представлявани от образователните центрове/училища.

Въпреки това е необходимо да се има предвид, че проектирането и разработването на модела на демократичните училища като проект за иновации в образованието трябва да се основава на политическите фактори, които определят и характеризират модела и структурата на училищната система във всяка страна и/или регион.

Образователни фактори в системата от училища:

- 1. Социалните (политически, икономически и образователни) причини за необходимостта от промяна: Обяснете уместността на необходимите промени, причините за тях и социално-образователните ефекти, които те ще имат.**
  - I. Какви са характеристиките на модела на образование в демократичните училища? Защо са важни? Какви образователни постижения могат да бъдат наблюдавани? Какви са предимствата? Интегрирането на демократичния училищен модел на образование в системите на общественото образование на различни страни, какви ползи би донесло на обществото?*

2. Стратегии за разпространение и приложение на предлаганите промени: Какво трябва да се промени и как? Върху какви елементи на учебната програма могат да се надграждат?

Учебна програма: контексти, участници и елементи

Образователни макрополитики: Политически институции, отговорни за вземането на решенията относно училищната система и съдържанието на учебните програми (министерства, образователни отдели и др.).

Какви нива на конкретност на учебната програма се определят в макрополитически контекст?

II. Какво минимално ниво на конкретизация на учебната програма е необходимо за разработване на иновационен проект за демократично образование?

Какви са образователните принципи, компетености, цели, методи и принципи за оценяване на учебната програма, разработена от макрополитически институции, които са близки до модела на демократичното училище?

III. Какви са установените елементи на учебната програма, от които можем да започнем да разработваме иновативния проект за демократично образование?

Микрополитики: Определени от вземането на решения, взети от участници в образователния процес (учители, семейства и ученици), особено от типа решения, които те могат да вземат, и как те влияят върху преподаването и ученето (учебната програма) и функционирането на училищата и класните стаи.

Административните органи създават ли затворена учебна програма, която да се прилага в училищата, или, напротив, създават отворена учебна програма, която да бъде насочена и адаптирана към социално-образователните характеристики на училищата? Училищата съставят ли своите учебни програми въз основа на минимумите, установени от макрополитическите институции?

- IV. *От какви елементи и характеристики на училищните учебни програми можем да започнем, за да проектираме иновативния проект за демократично образование?*

Могат ли образователните специалисти (учители, семейства и ученици) да вземат решения за това какво и как да преподават и учат? Кои могат да вземат такива решения?

- V. *При вземането на решение какво и как да се преподава е необходимо участието на всички участници в образованието? От какви хора се нуждаем, за да проектираме и развием проекта за образователни иновации за демократично образование?*

3. Модели и стратегии за насърчаване на процесите на промяна, иновации и подобрения в образованието: Покани за проекти за иновации от макрополитически институции и участие на училищата в проекти за иновации в образованието.

Какви макрополитически стратегии се използват за насърчаване на промяната и подобряването на училищното образование? Има ли покани за програми за образователни иновации? На какви теми? При какви условия за участие? Как участват училищата и различните образователни агенти? Финансирани ли са? Как се разпространяват и прехвърлят в други училища?

- VI. *За да представим и разпространим модела на демократичните училища като проект за промяна и иновация за подобряване на образованието, какви характеристики и елементи на тези стратегии можем да вземем като отправна точка? Какви характеристики и елементи са необходими и не са предвидени в настоящите образователни политики?*

4. Организационна структура на образователните центрове:

Училищата като социално-образователни институции. Управленските структури трябва да бъдат отворени и представителни, за да насърчат участието и ангажираността на всички

образователни агенти, и тези структури трябва да развият хоризонтално и съвместно лидерство в образователната общност на училището.

Каква е организационната структура на училищата, която се определя на макрополитически нива?

- VII. Възможно ли е да се започне от някои характеристики на организационната структура, установена за училищата? Каква организационна структура би била необходима, за да може да се разработи иновационен проект за демократично образование?*

Какво ниво на автономия имат училищата?

- VIII. Имат ли училищата достатъчна автономия и какво ниво на автономия е необходимо, за да могат да разработят иновативния проект за демократично образование?*

Какви управителни съвети имат училищата, как се извършват процесите на вземане на решения, какви решения се вземат от всеки от образователните агенти: учители, местни власти, административен персонал, семейства и ученици?

- IX. Можем ли да започнем от органите и процесите за вземане на решения, които се използват в училищата? Какви управленски органи и какво ниво на участие ще са необходими, за да може да се разработи иновативен проект за демократично образование?*

Как са организирани училищата: йерархия?

- X. Какъв организационен модел е необходим, за да може да се реализира Иновативния проект за демократично образование? Можем ли да започнем от сегашния организационен модел на училищата?*

Какъв вид лидерство обикновено се развива в училища, принадлежащи към мрежата на държавните училища?

XI. Какъв вид лидерство е необходимо, за да можем да разработим проекта за демократичното образование? Можем ли да започнем от лидерството, което се развива в училищата?

Каква връзка се установява между училище и семейство в държавните училища?

XII. Какви отношения със семействата са важни в едно демократично училище? Можем ли да надградим връзката семейство-училище, която вече се развива в училищата?

5. Първоначално обучение на учители:

Учителите като специалисти в общия смисъл на думата: социални и културни аспекти. Учителите като критични и рефлексивни личности. Учителите като носители на промяната и иновациите.

Какви компетенции трябва да притежава и развива учителят?

XIII. От кои от тези компетентости можем да започнем? Какви компетенции са необходими на учителите, за да интегрират и развият образователните принципи на проекта за демократично образование?

Върху кои области на знанието обучението на учителите трябва да се съсредоточи?

XIV. Какви области на знания трябва да притежава учителят, за да участва в проект за демократично образование?

Първоначално обучение на учители: Как и на какво трябва да се обучават учителите? От кого/кой? Къде?

XV. Какви аспекти на първоначалното обучение на учители са полезни за учители в едно демократично училище? Какво обучение трябва да има един учител,

за да разбере принципите на едно демократично училище?

Обучение на учители: Обучение за образователни действия в училище и в класната стая? Обучение от експерти по дисциплините социология, психология и педагогика? Стратегии за обучение: курсове, семинари, конференции и/или обучение в училище и в класната стая?

XVI. *Какви елементи и характеристики на обучението без откъсване от работа са полезни за обучението на учители в демократичните училища? Какви дидактически стратегии трябва да се разработят при обучението на учители в едно демократично училище?*

Трябва ли обучението по време на работа да бъде свързано с първоначалното обучение и обучението, което не е в работно време?

Какви връзки трябва да съществуват между първоначалното обучение и обучението на учители по време на работа, за да се улесни възприемането и развитието на образователните принципи на демократичните училища?

Как учителите получават достъп до училищата, за да изпълняват функциите си на учители?

XVII. *Валидни ли са формите на достъп на учителите до държавните училища за развитието на модела на демократично образование? Какви начини за достъп до преподавателска практика са необходими, за да можем да развием проекта за демократично образование?*

6. Икономическа подкрепа като стълб за функционирането на училищата в тяхното глобално измерение: инфраструктура, човешки и технически ресурси.

Кои институции участват във финансирането на училищата?

XVIII. *Валидни ли са институциите за финансиране на държавните училища и за демократичните? Кои институции са необходими за финансиране на изпълнението и развитието на проект за демократично образование?*

Какво е естеството на финансирането: публично (министерства на образованието, местни власти), частно финансиране (частни училища: семейства), социално финансиране (други социални институции)?

XIX. *От какъв вид финансиране се нуждае едно демократично училище и може ли то да бъде същото като за държавните училища?*

Кои участници в образованието и/или училищният обществен съвет решават относно използването на финансирането? Информирани ли са решенията за това как и за какво да се разпределят получените средства и защо и как да се процедира?

XX. *Валиден ли е моделът на управление на държавните училища в демократичните училища? Кой трябва да управлява и решава разпределението на средствата в едно демократично училище?*

7. Оценка на въздействието на предложенията за промяна, иновации и подобряване на образованието:

В предложенията за промяна и иновации трябва да посочват изрично образователните елементи (показатели), които са предназначени да се подобрят, както и процесите (кога и кой оценява) и инструментите (с какво), които да се използват за постепенно демонстриране на напредъка и постигнатите постижения в съответствие с предложения план, който ръководи и ориентира неговото прилагане в класни стаи и образователни институции; но също и онези аспекти, върху които трябва да продължи да оказва влияние, и тези, които изискват промени, за да продължи напредъкът в подобряването на образованието. Образователният модел на демократичните училища като предложение за промяна и иновация също трябва да бъде обект на анализ и оценка.

Какви показатели за оценка определят иновативния проект в неговата рамка? Разбиране на демократичното образование в рамките на какво, защо, за какво и как тези предложения за промяна ще подобрят образованието?

XXI. *Кои са елементите, характерни за образователния модел на демократичните училища, за които има доказателства, показващи подобрения в образованието?*

Какви инструменти са били или трябва да бъдат използвани за събиране на информация за напредъка в подобряването на образованието?

XXII. *Какви инструменти са използвани в демократичните училища, за да се покажат силните и слабите страни на образователния модел, който ги определя?*

Кои участници в образованието трябва да оценят образователния процес, проектиран и разработен за иновации? Трябва ли иновативния проект да подлежи на вътрешни и външни оценки?

XXIII. Кои са оценявали и оценяват процесите и постиженията в образователната практика на демократичните училища?